
Çevre için Küresel Antlaşma

EDİTÖR: FEVZİ ÖZLÜER ÇEVİRİ: SERDE ATALAY

Çevre için Küresel Antlaşma

EDİTÖR: FEVZİ ÖZLÜER ÇEVİRİ: SERDE ATALAY

Çevre İçin Küresel Antlaşma

Editör: Fevzi zler

Çeviri: Serde Atalay

Redaksiyon: Ülkü Şahin - Serde Atalay

Yayınlayan: Ekoloji Kolektifi Derneği

Basım Tarihi: Mayıs, 2018

Tasarım Konsept: Ahmet ęt

Tasarım Uygulama: Cömert Uygur Erdem

Kategori: Hukuk

e.ISBN: 978-605-81514-1-3

Ekoloji
Kolektifi

EKOLOJİ KOLEKTİFİ DERNEğİ

📍 Farabi sk No: 24/16 ankaya/Ankara

☎ +90 (312) 425 7764 ✉ iletisim@ekolojikolektifi.org

🌐 ekolojikolektifi.org 🐦 @ekolojikolektif 📘 ekoloji.kolektifi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1 ÇEVRE İÇİN KÜRESEL ANLAŞMA 3

Başlangıç	3
Madde 1 - Ekolojik olarak sağlıklı bir çevre hakkı	5
Madde 2 - Çevreye özen gösterme yükümlülüğü	5
Madde 3 - Bütünleştirme ve sürdürülebilir kalkınma	5
Madde 4 - Kuşaklar arası adalet	5
Madde 5 - Önleme	6
Madde 6 - İhtiyat	6
Madde 7 - Çevresel Zararlar	6
Madde 9 - Bilgiye erişim	7
Madde 10 - Halkın katılımı	7
Madde 11 - Çevresel adalete erişim	7
Madde 12 - Eğitim ve yetiştirme	7
Madde 13 - Araştırma ve yenilik	7
Madde 14 - Devlet dışı aktörlerin ve ulusaltı kurumların rolü	8
Madde 15 - Çevresel normların etkinliği	8
Madde 16 - Direnç	8
Madde 17 - Gerilememe	8
Madde 18 - İşbirliği	8
Madde 19 - Silahlı çatışmalar	8
Madde 20 - Ulusal durumların çeşitliliği	9
Madde 21 - Antlaşmanın uygulanmasının izlenmesi	9
Madde 22 - Sekreteryaya	9
Madde 23 - İmza, onaylama, kabul, uygun bulma, katılım	10
Madde 24 - Yürürlüğe girme	10
Madde 25 - Antlaşmadan çekilme	10
Madde 26 - Depoziter	10

ÇEVRE İÇİN KÜRESEL ANTLAŞMA TEKLİFİ HAKKINDA 11 SORULACAK 10 SORU - SUSAN BİNİAZ

1.) Amacı (amaçları) nedir?	12
2.) Antlaşma bir Devletin diğer Devletlere ya da kendi vatandaşlarına veya her ikisine karşı ödevleri hakkında mıdır?	14
3.) Antlaşmanın amaçlanan kapsamı nedir?	15
4.) Hükümler ne anlama geliyor?	16
5.) Diğer uluslararası anlaşmalarla ilişkisi nedir?	17

6.) Hüküm taslakları nereden gelmektedir?	21
7.) Antlaşma Taslağında yetersiz çevresel korumanın gerçek sebepleri ele alınmakta mıdır?	22
8.) Küresel Antlaşma'da yer alan genel kurallar, şeytanın çoğu zaman ayrıntıda gizli olduğu belirli uluslararası çevresel sorunları çözmeye yardımcı olur mu?	23
9.) Müzakere edilen bir Küresel Antlaşma neye benzeyecektir ve katma değer sağlayacak mıdır?	24
10.) Bir Küresel Antlaşmanın müzakere edilmesinin gölge maliyeti nedir?	25

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULU - ÇEVRE İÇİN KÜRESEL ANTLAŞMAYA DOĞRU

26

ÇEVRE İÇİN KÜRESEL ANTLAŞMA ! AMA NASIL ? - FEVZİ ÖZLÜER

31

Küresel Sözleşme Düzeni	31
Sermayedarlara Naif Bir Çağrı: Çevre İçin Küresel Antlaşma	33
Adalet Duygusunun Küresel Düzeyde Onarılması	34
Nasıl Bir Antlaşma?	35

Fevzi Özlüer

2003 yılından bu yana Ankara Barosu'na kayıtlı olarak serbest avukatlık yapmaktadır. Bir çok kent ve çevre hukuku ihlaldinden doğan davada avukatlık yapmaktadır. Ekoloji Kolektifi üyesidir.

Serde Atalay

2017 yılında, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Özel Hukuk (İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku) Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi. Ankara Barosu'nda Stajyer Avukat

GİRİŞ

1

Bu yayın, geçtiğimiz Haziran ayında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na gelen, Çevre İçin Küresel Antlaşma'yı, Susan Biniaz'ın Kolombiya Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden yayımladığı “Çevre İçin Küresel Antlaşma” Teklifi Hakkında Sorulacak 10 Soru” makalesini, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen “Çevre İçin Küresel Antlaşmaya Doğru” kararını ve Fevzi Özlüer'in “Çevre İçin Küresel Antlaşma ! Ama Nasıl?” yazısını barındırmaktadır.

Bu antlaşma süreci, küresel düzeyde çevre hukukunun ve belki de daha genel olarak küresel hukukun işlemez hale geldiğinin kabulü üzerinde şekillendi. Fransız hukukçular tarafından önce Fransa'da sonra da Avrupa'da gündeme getirilen yeni bir küresel antlaşma gereği, Habitat 3, Paris Antlaşması sürecinin de bir yanıyla devamı olarak görülebilir. 7 Mayıs 2018 günü 143 ülke tarafından da “Çevre İçin Küresel Antlaşmaya Doğru” kararı kabul edildi. Türkiye, Amerika, Rusya, Suriye, Filipinler ise bu antlaşmanın yapılması gereğine karşı oy kullandı. Küresel çevre sorunlarıyla, yerel çevre sorunlarının özellikle kirlilik, iklim değişikliği, kimyasal atıklar, kentleşme, biyolojik çeşitlilik temelinde neredeyse iç içe geçtiği bir tarihsel dönemde ortak bir hukuki düzene acil ihtiyaçlar da artıyor. Bu metinleri Türkiye gündemine getirirken, küresel düzeyde hukuk düzeninin yaşadığı sorunlara dikkat çekmek istiyoruz. Bu yayının amacı, Küresel Antlaşma metninin Türkiye açısından olmazsa olmaz bir metin olduğunu ortaya koymak değildir. Bu yayının amacı: Küresel çevre sorunlarına karşı küresel hukuki düzenin tıklandığını ve hatta krize girdiğini göstermek, bu konuda yeni arayışları canlı tutmaktır. Daha önemlisi de bu küresel hukuk normlarının işlevsizleştirilmesinden bir çıkışın olup olmadığını tartışmaktır.

Ekoloji Kolektifi Derneği olarak uzun yıllardır, pek çok hak temelli çevre metnini Türkçe'ye kazandırdık. Daha önce çevirisini yayınladığımız, Halkların Anlaşması, Paris Anlaşması, Ekososyalist Bildirge, Bolivya ve Ekvador Anayasaları çevirilerinde olduğu gibi dünya ölçeğinde kent, iklim, çevre,

doğa koruma konusunda kamusal bir sorumlulukla yürütülen tartiřmala-
rı, politik metinleri, yasal düzenlemeleri Türkiye'nin ve Türkiye'deki kamu
politikası yapıcılarının gündemine taşımak ve doğru bir kamu politikası-
nın gelişmesine katkı koymak ve ekoloji bilgisinin toplumsal bir temel ka-
zanmasını sağlamak amacındayız.

Kamu politikası alanında, evre ve kenti korumaya yönelik yurttaş hare-
ketleri ve kent - evre koruma ödevinin yükümlülük sahibi devlet organ-
ları bulunmaktadır. evre koruma sürecinde, ortak iyiyi ve doğru bilgiyi
harekete geçirmek için etkin bir yurttaşlık bilinci, ekolojik hakların kulla-
nılması açısından bu çevirilerin önemli olduğunu düşünüyor, bu niyet ve
temenniyle iyi okumalar diliyoruz.

Ekoloji Kolektifi

ÇEVRE İÇİN KÜRESEL ANTLAŞMA

2

SORBON, PARİS
20 HAZİRAN 2017

Başlangıç ¹

Bu Antlaşma'nın Tarafları;

Çevreye yönelik tehditlerdeki artışı ve çevrenin daha iyi korunmasını sağlamak adına küresel düzeyde azimli ve uyumlu bir şekilde davranma ihtiyacı olduğunu kabul ederek,

16 Haziran 1972 tarihinde Stockholm'de kabul edilen Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı Deklarasyonu'nu, 28 Ekim 1982 tarihinde kabul edilen Dünya Doğa Şartı'nı ve 14 Haziran 1992 tarihinde Rio'da kabul edilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Deklarasyonu'nu yeniden teyit ederek,

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 25 Eylül 2015 tarihinde kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne olan bağlılıklarını hatırlatarak,

Özellikle iklim değişikliği ile mücadelenin aciliyetini göz önünde bulundurarak ve 9 Mayıs 1992 tarihinde New York'ta kabul edilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde ve 12 Aralık 2015 tarihli Paris Anlaşması'nda belirlenmiş hedefleri hatırlatarak,

¹ Metnin orijinal ismi "Global Pact for the Environment" olup, bu çeviride "pakt" kelimesi ile aynı anlamda olmak ve onu karşılamak üzere "antlaşma" kelimesi tercih edilmiştir. Türk Dil Kurumu'na göre de pakt, antlaşma anlamına gelmekte olup, söz konusu kullanım hukuki bakımdan da uygundur.

Gezegenin acil eylem gerektiren eşi görülmemiş bir biyo-çeşitlilik kaybı ile karşı karşıya olduğunu gözlemleyerek,

Doğal kaynakları kullanırken, ekosistemlerin dirençli olmalarını ve temel hizmetleri sağlamalarını temin etme, böylece Dünya üzerindeki yaşamın çeşitliliğini koruma ve insan sağlığına ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasına katkıda bulunma ihtiyacını teyit ederek,

Dünya üzerindeki canlı topluluklarının yaşamlarına yönelik tehditlerin küresel mahiyetinin, tüm Devletlerin, içinde buldukları farklı ulusal şartlar ışığında, ortak ancak farklılaştırılmış sorumluluklarına ve kendi yetkililiklerine uygun olarak, mümkün olduğunca yakın şekilde işbirliğinde bulunmalarını ve uluslararası, etkili ve uygun bir harekete katılmalarını gerektirdiğini kabul ederek,

Dünya ekosisteminin dengesine ve bütünlüğüne saygı gösterirken, gelecek kuşağın kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetine zarar vermeksizin, her kuşağın kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmesine imkân veren bir sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeye kararlı olarak,

Kadınların sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulardaki önemli rolünü ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadınların güçlendirilmesinin teşvik edilmesi ihtiyacını vurgulayarak,

Kendi yetkileri altındaki yerli halkların, yerel toplulukların, göçmenlerin, çocukların, engellilerin ve hassas durumda bulunan kişilerin insan haklarına, sağlık hakkına, hak ve bilgilerine saygı gösterilmesi, bunların desteklenmesi ve gözetilmesi ihtiyacının bilincinde olarak,

Sivil toplum, ekonomik aktörler, şehirler, bölgeler ve diğer ulusaltı otoriteler dâhil Devlet dışı aktörlerin çevrenin korunmasındaki önemli rolünü memnuniyetle karşılayarak,

Sürdürülebilir kalkınma için bilim ve eğitimin temel önemini vurgulayarak,

Kuşak içi ve kuşaklar arası adaletin rehberliğinde hareket etmeye dikkate ederek,

Çevrenin korunması ve muhafazası için, herkese ilham kaynağı olacak ve rehberlik edecek ortak bir tavrın ve ortak ilkelerin benimsenmesi ihtiyacını teyit ederek,

Aşağıda belirtilen hususlarda anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1 - Ekolojik olarak sağlıklı bir çevre hakkı

Her insan, sağlığı, esenliği, onuru, kültürü ve memnuniyeti için elverişli ekolojik olarak sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Madde 2 - Çevreye özen gösterme yükümlülüğü

Her Devlet veya uluslararası kurum, gerçek veya tüzel, kamu veya özel her kişi çevreye özen göstermekle yükümlüdür. Bu amaçla, Dünya ekosisteminin muhafaza edilmesine, korunmasına ve bütünlüğünün yeniden sağlanmasına herkes kendi düzeyinde katkıda bulunur.

Madde 3 - Bütünleştirme ve sürdürülebilir kalkınma

Taraflar, özellikle iklim değişikliği ile mücadeleyi, okyanusların korunmasını ve biyo-çeşitliliğin sürdürülmesini teşvik etmek için, çevrenin korunmasının gerektirdiklerini kendi politikalarının ve ulusal ve uluslararası faaliyetlerinin planlanması ve uygulanması ile bütünleştirirler.

Taraflar sürdürülebilir kalkınmayı izlemeye çabalarlar. Bu amaçla, hem sürdürülebilir hem de çevreye saygılı kamu destek politikalarının, üretim ve tüketim kalıplarının teşvik edilmesini sağlarlar.

Madde 4 - Kuşaklar arası adalet

Kuşaklar arası adalet, çevre üzerinde etkisi olabilecek kararlara rehberlik edecektir.

Şimdiki kuşaklar, kararlarının ve eylemlerinin, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetlerine zarar vermemesini temin edecektir.

Madde 5 - Önleme

Çevresel zararı önlemek için gerekli tedbirler alınacaktır.

Taraflar, kendi yetkileri veya kontrolleri altındaki faaliyetlerin diğer Tarafların çevrelerine veya kendi ulusal yetki sınırlarının ötesindeki alanlara zarar vermemesini garanti etmekle yükümlüdürler.

Taraflar çevreye önemli ölçüde olumsuz bir etkisi olması muhtemel bir projeye, bir faaliyete, plana ya da bir programa yetki verilmesinden ya da bunlara girişilmesine karar verilmesinden önce bir çevresel etki değerlendirmesinin yapılmasını sağlamak için gerekli önlemleri alacaklardır.

Özellikle, Devletler, özen yükümlülükleri dolayısıyla, yetki verdikleri veya giriştikleri yukarıda belirtilen projenin, faaliyetin, planın veya programın etkisini izleyeceklerdir.

Madde 6 - İhtiyat

Ciddi veya geri dönülemez bir zarar riskinin bulunduğu hallerde, bilimsel kesinliğin yokluğu, çevresel bozulmayı önlemeye yönelik etkili ve orantılı önlemlerin alınmasını ertelemek için bir sebep olarak kullanılmayacaktır.

Madde 7 - Çevresel Zararlar

Çevresel zararların uygun bir şekilde giderilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

Taraflar, diğer Devletlere, o Devletlerin çevresi üzerinde ani zararlı etkiler yaratması muhtemel doğal afetleri veya diğer acil durumları derhal bildireceklerdir. Taraflar ilgili Devletlere yardım etmek için derhal işbirliği yapacaklardır.

Madde 8 - Kirleten Öder

Taraflar, çevre kirliliğinin ve diğer çevresel kötüleşme ve bozulmaların önlenmesinin, azaltılmasının ve iyileştirilmesinin maliyetinin, mümkün olan en fazla ölçüde, buna sebebiyet veren tarafından karşılanmasını sağlaya-

caklardır.

Madde 9 - Bilgiye erişim

Her insan, herhangi bir menfaat belirtmesi istenmeksizin, resmi makamların elinde bulunan çevreyle ilgili bilgilere erişme hakkına sahiptir. Resmi makamlar, ulusal mevzuatları çerçevesinde, çevreyle ilgili uygun bilgileri toplayacaklar ve halkın erişimine sunacaklardır.

Madde 10 - Halkın katılımı

Her insan, uygun bir aşamada ve seçenekler halen mevcutken, resmi makamların çevre üzerinde önemli bir etkisi olabilecek kararlarının, önlemlerinin, planlarının, programlarının, faaliyetlerinin, politikalarının ve normatif belgelerinin hazırlanmasına katılma hakkına sahiptir.

Madde 11 - Çevresel adalete erişim

Taraflar, mevcut Antlaşmanın hükümlerini dikkate alarak, resmi makamların veya özel kişilerin çevre hukukuna aykırı eylemlerine veya ihmallerine itiraz etmek için tazminat ve dava yolu dâhil olmak üzere, idari ve adli yargıya etkili şekilde ve düşük bir maliyetle erişme hakkını temin edeceklerdir.

Madde 12 - Eğitim ve yetiştirme

Taraflar, herkese çevreyi korumak ve iyileştirmek için sorumlu davranma ilhamı vermek için, mümkün olan en geniş ölçüde, yetişkinlere olduğu kadar genç kuşaklara da çevre eğitiminin verilmesini sağlayacaklardır. Taraflar, çevresel konularda ifade ve bilgi edinme özgürlüğünün korunmasını temin edeceklerdir. Taraflar, ekosistemler ve çevrenin korunması ve muhafaza edilmesi konularında eğitici nitelikli bilgilerin medya aracılığıyla yayılmasını desteklerler.

Madde 13 - Araştırma ve yenilik

Taraflar, ellerinden geldiğince, ekosistemler ve insan faaliyetlerinin etkileri hakkındaki bilimsel bilginin geliştirilmesini teşvik edeceklerdir. Taraflar, bilimsel ve teknolojik bilgi alışverişi ve yenilikçi teknolojiler dâhil

çevreye saygılı teknolojilerin gelişimini, benimsenmesini, yaygınlaştırılmasını ve transferini arttırma suretiyle işbirliği yapacaklardır.

Madde 14 - Devlet dışı aktörlerin ve ulusaltı kurumların rolü

Taraflar, çevrenin korunmasındaki önemli rolleri dikkate alınarak, bu Antlaşmanın Devlet dışı aktörler ve sivil toplum, ekonomik aktörler, şehirler ve bölgeler dâhil ulusaltı kurumlar tarafından uygulanmasını özendirmek için gerekli tedbirleri alacaklardır.

Madde 15 - Çevresel normların etkinliği

Taraflar, etkili çevre kanunlarını kabul etmekle ve bunların etkin ve adil bir şekilde uygulanmasını ve yürürlüğe konulmasını sağlamakla yükümlüdürler.

Madde 16 - Direnç

Taraflar, çevresel kötüleşme ve bozulmalara karşı koymak ve düzeltmek ve uyum sağlamak amacıyla ekosistemlerin ve insan topluluklarının çeşitliliğini ve kapasitesini muhafaza etmek ve iyileştirmek için gerekli önlemleri alacaklardır.

Madde 17 - Gerilememe

Taraflar ve onların ulusaltı kurumları yürürlükteki hukukla teminat altına alınan çevresel korumanın küresel düzeyini azaltıcı etkiyi haiz faaliyetlere izin vermekten veya bu çeşit normları kabul etmekten kaçınırlar.

Madde 18 - İşbirliği

Dünyanın ekosisteminin ve canlı topluluklarının bütünlüğünü muhafaza etmek, korumak ve eski durumuna döndürmek için, Taraflar, işbu Antlaşmanın hükümlerinin uygulanmasında iyi niyetle ve küresel ortaklık ruhuyla işbirliği yapacaklardır.

Madde 19 - Silahlı çatışmalar

Devletler, uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülükleri uyarınca,

silahlı çatışmalar karşısında çevreyi korumak için mümkün olan tüm önlemleri alacaklardır.

Madde 20 - Ulusal durumların çeşitliliği

En az gelişmiş ve çevresel açıdan en hassas ülkeler başta olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerin özel durumlarına ve ihtiyaçlarına özel önem verilecektir.

Farklı ulusal şartların ışığında, Tarafların ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklarına ve kendi yeterliliklerine, uygun hallerde dikkat edilecektir.

Madde 21 - Antlaşmanın uygulanmasının izlenmesi

İşbu Antlaşma hükümlerinin uygulanmasını kolaylaştırmak ve Antlaşma hükümlerine uyumu teşvik etmek amacıyla bir uyum mekanizması bu vesile ile oluşturulmuş bulunmaktadır.

Bu mekanizma, bir bağımsız uzmanlar Komitesinden oluşur ve kolaylaştırmaya odaklanır. Mekanizma, şeffaf, düşmanca ve cezalandırıcı olmayan bir şekilde işler. Komite Tarafların kendi ulusal şartlarına ve yeterliliklerine özel önem verecektir.

İşbu Antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten bir yıl sonra, Depoziter, Komitenin görevlerini yerine getirme usul ve esaslarını belirlemek üzere Tarafları toplantıya çağıracaktır.

Komitenin göreve başlamasından iki yıl sonra ve Tarafların toplantısında belirlenecek, dört yılı aşmayan bir sıklıkta, Tarafların her biri Antlaşmanın hükümlerinin uygulanmasında kaydettiği ilerlemeyle ilgili olarak Komiteye rapor verecektir.

Madde 22 - Sekreteryaya

İşbu Antlaşmanın Sekreteryası Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği [veya Birleşmiş Milletler Çevre Programı İcra Direktörlüğü] tarafından sağlanacaktır.

Genel Sekreter [veya Birleşmiş Milletler Çevre Programı İcra Direktörü]

Tarafı gerektiği kadar toplantıya çağırır.

Madde 23 - İmza, onaylama, kabul, uygun bulma, katılım

İşbu Antlaşma, Devletlerin ve uluslararası kuruluşların imzasına açıktır ve onların onaylamasına, kabulüne veya uygun bulmasına tabidir. Antlaşma; New York'ta bulunan Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde XXX ila XXX tarihleri arasında imzaya açıktır ve imza süresinin sona erdiği tarihi izleyen günden itibaren katılıma açılacaktır. Antlaşmanın onaylanmasına, kabulüne, uygun bulunmasına ve Antlaşmaya katılıma ilişkin belgeler Depoziter tarafından saklanır.

Madde 24 - Yürürlüğe girme

İşbu Antlaşma, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne Antlaşmanın onaylama, uygun bulma, kabul veya katılım belgesinin tevdi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

Onaylama veya katılım belgesinin XX'e tevdi edilmesinden sonra Antlaşmayı onaylayan, uygun bulan, kabul eden veya Antlaşmaya katılan her bir Devlet ve uluslararası kuruluş için, Antlaşma söz konusu devletin kendi onaylama veya katılım belgesini tevdi ettiği tarihten üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 25 - Antlaşmadan çekilme

Kendisi yönünden işbu Antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç yıllık sürenin sona ermesi üzerine ilgili Taraf, Depozitere yazılı bildirimde bulunarak her zaman Antlaşmadan çekilebilir. Bu çekilme, ilgili bildirim Depozitere tebliğ edildiği tarihten itibaren bir yıllık sürenin sona ermesiyle birlikte ya da söz konusu bildirimde belirtilebilecek daha sonraki tarihte yürürlüğe girer.

Madde 26 - Depoziter

Arapça, Çince, Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve Rusça metinlerin eşit derecede geçerli olduğu bu Antlaşmanın aslı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne depo edilecektir.

“ÇEVRE İÇİN KÜRESEL ANTLAŞMA” TEKLİFİ HAKKINDA SORULACAK 10 SORU¹

SUSAN BINIAZ²

Çevrenin korunması için hem ulusal hem de uluslararası düzeyde daha fazla şeyin yapılması gerektiğine şüphe yoktur. Bunu sağlamak için gerçekleştirilecek her türlü ortak çabayı içtenlikle karşılamak, özellikle Trump’ın döneminde, cazip bir durumdur. Mesele, bu “Küresel Antlaşma” teklifinin çevresel korumayı arttırmak için doğru bir araç olup olmadığıdır.

Küresel Antlaşma; diğer kişi ve kurumların yanı sıra, Fransa Cumhurbaşkanı Macron ve Kaliforniya Eski Valisi Arnold Schwarzenegger tarafından geçtiğimiz Haziran ayında Paris’te hayata geçirildi. Antlaşma, en azından ilk aşamasında, yasal olarak bağlayıcı olan geniş ve birbiriyle kesişen ilkeleri yansıtmakta. Fransa, yaklaşmakta olan BM Genel Kurulunda Antlaşmanın geliştirilmesine devam edilmesi yönünde destek aramaya niyetli.

1 Ağustos 2017 tarihinde Kolombiya Üniversitesi’nde yayımlanan bu makalenin orijinaline <http://columbiaclimatelaw.com/files/2017/08/Biniaz-2017-08-Global-Pact-for-the-Environment.pdf> adresinden erişilebilir. Yazarın izniyle bu makale türkçeleştirilmiştir.

2 Susan Biniaz ABD Dışişleri Bakanlığı’nda Hukuk Müşaviri Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Uzun yıllar uluslararası çevre hukuku alanına giren konuların sevk ve idaresinden sorumlu olmuş ve 1989’dan bu yılın başına kadar Bakanlığın baş iklim avukatlığı görevini de üstlenmiştir. Columbia Hukuk Fakültesi’nde geçici öğretim üyesidir.

Antlaşma teklifi; böyle bir belgenin müzakeresine başlanıp başlanmaya-
cağına karar verilirken ele alınması gereken hem hukuki hem de politik
mahiyetli bir dizi soruyu da gündeme getirmektedir. Aşağıda yer alan
sorularla gerekli tartışmanın kısmen de olsa teşvik edilmesi amaçlanmak-
tadır.

1.) Amacı (amaçları) nedir?

Küresel Antlaşma'nın amaç(lar)ı birkaç farklı şekilde karakterize edilm-
iştir. Örneğin;

- hâlihazırda uluslararası çevresel meselelerdeki “parçalı” yaklaşım
yerine “birleştirilmiş” veya “uyumlu” bir mevzuat bütünü yaratmak;
- çeşitli “yumuşak hukuk” ilkelerine hukuki bağlayıcılık kazandırmak;
- hem ulusal hem de uluslararası düzeyde mahkemelerin dayanak al-
abilecekleri hukuku tesis etmek ve/veya
- çevre odaklı bir insan hakları sözleşmesi hazırlamak.

Bu amaçların her biri;

- hem arzu edilebilir olup olmadıkları hem de
- arzu edilebilirler ise, Küresel Antlaşma taslağının bunu başarıp başar-
madığı

bakımlarından analiz edilmelidir.

Bir örnek vermek açısından, “birleştirilmiş” bir uluslararası çevre hukuku-
nun gerçekten arzu edilebilir olup olmadığı sorusu oldukça tartışmalıdır.

- Çevresel sorunlar oldukça çeşitlidir.
- Uluslararası çevre hukukunun kendine has özelliklerinden ve güçlü
yönlerinden biri, her bir anlaşmanın/yaklaşımın eldeki belirli bir prob-
leme uygun olarak incelikli şekilde tasarlanmış olmasıdır.

- Bazı hallerde, bazı Devletlerin katılımı feda edilse dahi, hukuk hükümlerinin hem içerik hem de yürürlüğe girme bakımından katılığı en üst mertebede olabilir; diğer hallerde ise, bunun tam tersi geçerli olabilir. Pek çok hal ise, hükümlerin özü, lafzı, “bağlayıcılığı”, esnekliği, uygulamanın incelenmesi vb. konularda dikkatli bir denge tesis edildiği ortada bir yerdedir. Yenilikçi çözümlerin sayısı çok fazladır.

- Kimileri bu yaklaşımı “parçalı” olarak görmekteyse de kimileri bunu eldeki duruma uygun yaratıcı ve yenilikçi çözümlerin üretilmesine imkân verir görmektedir.

- “Her duruma uyan” bir yaklaşımın çok çeşitli çevre problemlerinin ele alınmasında daha “uyumlu” ya da daha etkili – ya da en az mevcut yaklaşım kadar etkili - olup olmayacağı hiç net değildir.

Bir başka örnek vermek gerekirse, hukuki bağlayıcılığı olmayan ilkelerin hukuki bağlayıcılığı olan ilkelere dönüştürülmesinin avantaj yaratacağı kesin değildir (hangi ilkelerin bu kapsama alınacakları ve bunların nasıl formüle edilecekleri konusunda mutabakat olsa bile). Çeşitli ilkelerin, “sadece” bağlayıcı bulunmasalar bile, çevre hukukunun gelişiminde perde arkasında yararlı rolleri olmuştur ve olmaya da devam etmelidir. Bu aslında pek çok Rio Deklarasyonu ilkesinin oynadığı bir roldür:

- Söz gelimi, “ihtiyat” kavramının düşünülmesi, ilgili bilimin kesin olmadığı bir durumda, esasa ilişkin taahhütlerin niteliği hakkında bilgi sağlayabilir;

- Gelecek kuşaklar hakkında düşünmek, karar vericileri şimdiki kuşaklarınkinin ötesindeki menfaatlere karşı duyarlı hale getirebilir.

Belirli bir konuya özel bir kanunun gelişimine temel teşkil eden müphem ilkelerin hukuki yükümlülükler açısından uygun olup olmadıkları açık değildir. Dahası, bu ilkelerin kendisi birer kanunsa, bunların daha spesifik kanunlarla ilişkisi nedir? Bu ilkelerin belirli konularda benimsenmiş daha dengeli yaklaşımları geçersiz kılmaları mı amaçlanmaktadır? Bu yaklaşım, asgari düzeyde, önemli boyutta hukuki kafa karışıklığı yaratabilir. Küresel Antlaşma'nın amaçlarının yerine getirilmesi, Antlaşmanın ulusal

mahkemelerin esas alacakları bir hukuk normu oluşturması amaçlandığı ölçüde, en azından kısmen, her bir Devletin iç hukuk sisteminin bu amaca erişilmesine el verip vermediğine bağlı olacaktır. Mahkemelerin uygulamaları dâhil olmak üzere iç hukukun etkisinin mutlaka ki Antlaşmanın mevcudiyetiyle birlikte kendiliğinden ortaya çıkacağı kesin değildir.

Küresel Antlaşma'nın uluslararası mahkemeler tarafından esas alınmasına niyetlendiği ölçüde, bu olasılık, Antlaşmanın sadece Taraflar arasındaki hukuku yansıtmasının mı yoksa daha geniş anlamda uluslararası hukuk normu tesis etmesinin mi amaçlandığı şeklindeki önemli soruyu gündeme getirmektedir.

- İkinci durumda, Antlaşmaya katılma niyetinde olmayan Devletler dahi Antlaşmanın içeriğine daha dikkatle yaklaşmayı isteyeceklerdir.
- Sadece ilk durumda bile, Antlaşmanın yasal hükümlerinin bir uluslararası yargılamada uygulanırlığını gündeme getirebilme düşüncesi, Antlaşmada öngörülen uyum ve uygulama yaklaşımının “kolaylaştırıcı” niteliğine ters düşebilir.

2.) Antlaşma bir Devletin diğer Devletlere ya da kendi vatandaşlarına veya her ikisine karşı ödevleri hakkında mıdır?

Antlaşma taslağının bazı hükümleri diğer Devletleri etkileyen çevresel etkilerle ilgili olarak uygulanırken, diğer hükümlerin sadece yurt içindeki durumlara uygulandığı veya açık uçlu olduğu izlenimi edinilmektedir. Her bir hükümle amaçlanan erişim kapsamının değerlendirilmesi ve netleştirilmesi gerekecektir. Örnek olarak, “çevresel zararların uygun bir şekilde giderilmesi için” tedbirlerin alınmasıyla ilgili yükümlülük teklifi bakımından, hükmün sadece bir Tarafın toprakları içerisinde uygulanmasıyla hükmün o topraklar dışındaki yerlerde de uygulanması arasında önemli bir fark olacaktır.

Bu konuların ele alınması sadece yükümlülüğün açığa kavuşturulması bakımından değil, ayrıca her bir Tarafın diğer Tarafın uyumuna ve uygulamasına ilişkin menfaatini değerlendirmek açısından önemli olacaktır. Mevcut taslak şekliyle Antlaşma;

Antlaşmaya uymadığı iddia olunan Tarafın sadece sınır aşan çevresel etkiye sebep olduğu durumda;

- etkilerin sadece yurtiçiyle sınırlı olduğu durumda;
- etkilerin sadece yurtiçiyle sınırlı olduğu ancak insan haklarıyla ilgili -
- yükümlülüklerden biriyle ilgili olduğu durumda ve/veya başka bir sebeple

bir Tarafın, diğer Tarafın Antlaşma hükümlerine uymasında bir menfaatinin bulunup bulunmayacağını açıkça göstermemektedir.

Bağlantılı bir soru, Antlaşma ile doğrudan doğruya bireylerin davranışlarının düzenlenmesinin amaçlanıp amaçlanmadığıdır. Uluslararası hukukun “süjesi” genellikle Devletlerdir (ve kimi zaman da uluslararası kuruluşlardır); Antlaşma taslağı Madde 2’de olduğu gibi bir uluslararası anlaşmanın doğrudan doğruya bireylere ödevler yüklemesi oldukça olağandışı bir durumdur. Uluslararası anlaşmalar genellikle Devletlere kendi vatandaşlarından (ya da kendi yetkisi sınırları içinde bulunan kişilerden) X’i yapmalarını veya Y’den kaçınmalarını isteme yükümlülüğü getirerek bireylerin davranışlarını hedef alırlar.

Madde 1’de öngörülen herkesin “ekolojik olarak sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı” bakımından, bu hak her bir Tarafça sadece kendi vatandaşları bakımından mı yoksa diğer Tarafların vatandaşları bakımından da mı riayet edilecek bir haktır?

Son olarak, Antlaşmanın birkaç hükmü edilgen yapıda kaleme alınarak (söz gelimi: Madde 5’te “gerekli önlemler alınacaktır” ve Madde 6’da “(...) bilimsel kesinliğin yokluğu kullanılmayacaktır”) bunların uygulanmasından kimin sorumlu olduğu sorusu açıkta bırakılmıştır.

3.) Antlaşmanın amaçlanan kapsamı nedir?

Küresel Antlaşma taslağı “çevrenin” korunması meselesini ele almaktadır. Nasihat verici bir beyan bağlamında, terimin kapsamının tam olarak tanımlanmamış olması kabul edilebilir bir durum olabilir.

Ancak, geniş kapsamlı hukuki bağlayıcılığı olan yükümlülükleri belirlemeyi amaçlayan bir yasal belge söz konusu ise, bu durum kritik önemde tanımsal sorunlar yaratmaktadır.

Antlaşma taslağına silahlı çatışma hukukunun eklenmesiyle oldukça geniş bir yaklaşımın amaçlandığı izlenimi edinilmektedir. Durum bu mudur? Örneğin:

- Su ürünlerinin korunmasını içermekte midir? (Eğer içeriyorsa, coğrafi alan her bir Tarafın münhasır ekonomik bölgesiyle mi yoksa daha geniş olarak okyanuslarla mı sınırlıdır?)
- Balina avcılığı konusunu içermekte midir?
- Ticaret hukukunu içermekte midir? (öyle ki “ihtiyat” konusundaki hüküm potansiyel olarak bir Tarafın ithal ürünleri sınırlandırma kabiliyeti bakımından uygulanacak mıdır?)

4.) Hükümler ne anlama geliyor?

Hüküm taslaklarının pek çoğu, bağlayıcı niteliğini bulunmayan, temel nitelikli ilkeler için uygun olabilecek ancak hukuki bağlayıcılığı bulunan yükümlülükler bağlamında önemli yorum soruları doğuracak aşırı derecede geniş ifadeler içermektedir.

Örneğin:

- “Çevrenin korunmasının gerektirdikleri” nelerdir? (Madde 3)
Gelecek kuşakların “ihtiyaçları” nelerdir? (Örneğin ekonomik güvenlik bunlara dâhil mi? Potansiyel olarak birbiriyle yarışacak ihtiyaçların değerlendirmesini kim ve hangi suretle yapacak? Ve bu ihtiyaçlara ne “zarar verir”?) (Madde 4)
- “Çevresel zarar” nedir? (Madde 5)
- “Etkili” bir çevre hukuku nedir? (Madde 15)

- “Ekosistemlerin çeşitliliğini ve kapasitesini iyileştirmek için... çevresel kötüleşme ve bozulmalara karşı koymak “ için hangi önlemler gereklidir? (Madde 16)

- “Yürürlükteki hukukla teminat altına alınan çevresel korumanın küresel düzeyi” nedir? Ulusal hukuk? Uluslararası hukuk? (Madde 17)

Söz konusu hükümlerin geniş kapsamlılığı ve muğlaklığı düşünüldüğünde, bu hükümlerin yorumuna ve uygulanmasına kim karar verecektir? Tarafların her biri mi? Taraflar hep birlikte mi? Yerel mahkemeler mi? Uluslararası mahkemeler mi?

- Uygun bir şekilde, 21. maddede öngörülen uyum / uygulama usulü, tamamen kolaylaştırıcı nitelikte olduğu düşünüldüğünde, hükümlerin yorumlanmasında bir rol oynar görünmemektedir.

5.) Diğer uluslararası anlaşmalarla ilişkisi nedir?

Temel bir konu da, Antlaşma ve özellikle belirli konuları ele almak üzere özel olarak tasarlanmış olan diğer anlaşmalar arasında var olması amaçlanan ilişkidir.

Teorik olarak, kapsamlı bir çevre sözleşmesi örneğin:

- bu anlaşmaların antlaşmayla tutarsız olan hükümlerini geçersiz kılarak;

- belirli bir anlaşmada belirli bir meselenin ele alınmaması durumunda, ona ilave yaparak;

- yorumlanmalarına yardımcı olarak ya da

- antlaşmada bu şekilde öngörülmesi nedeniyle (örneğin “saklı hükümler” aracılığıyla) ya da “lex specialis” teorisi sebebiyle bu anlaşmalar üzerinde hiçbir etkiye sahip olmayarak

diğer, daha spesifik anlaşmalarla ilişkilendirilebilir.

Alternatif olarak, bir anlaşma genel ilkeleri belirleyebilir ve daha özel kuralların/standartların gelecekte başka bir merci tarafından belirlenmesini gerektirebilir (Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin deniz kirliliği konusunda yaptığı gibi).

Küresel Antlaşma taslağı bu konular etrafında ciddi meseleleri gündeme getirmektedir. Amaç bakımından net bir ifadenin bulunmayışı, hukuki alanda çokça kafa karışıklığına sebep olacaktır. Bazı hallerde, bunun, Devletlerin Antlaşmanın genel ilkelerinden birinin daha spesifik bir anlaşmaya eklenmesi hususunu değerlendirdikten sonra bilerek reddetmeleri durumunda olduğu gibi, istenmeyen sonuçlar doğurması da muhtemeldir.

Örneğin Paris Anlaşmasını ele alalım:

- Paris Anlaşması'nın Taraflarından biri "ulusal düzeyde belirlenmiş" katkılarla ("NDC'ler") ilgili düzenli olarak bir rapor hazırlayarak sunmak zorundadır, ancak Anlaşma söz konusu katkıların içeriği konusunda belirli esasa ilişkin gereklilikler dayatmamaktadır.
- Antlaşmanın 3. maddesinde "iklim değişikliğiyle mücadele" konusuna özel olarak değinilmektedir ve Antlaşmanın pek çok hükmünün potansiyel olarak NDC'lerin içeriğine uygulanması mümkündür. Örneğin:
- Küresel Antlaşma, bir Taraftan, NDC'sinin kuşaklar arası adalet ilkesine dayanmasını sağlamasını (Madde 4), çevresel zarara engel olmasını (Madde 5), sürdürülebilir kalkınmayla tutarlı olmasını (Madde 3), çevrenin korunmasının gerektirdiklerini içermesini (Madde 1), diğer Devletlere veya ulusal yetki sınırları dışında kalan alanlarda zarara yol açmamış olmasını (Madde 5) talep edebilecek midir?
- Antlaşma, örneğin, direnç hakkındaki 16'ncı maddenin Paris Taraflarına adaptasyon noktasında ek yükümlülükler getirip getirmediği gibi, Paris Anlaşması ile ilgili diğer soruları da gündeme getirmektedir.

Örneğin "ihtiyat" a ilişkin 6'ncı maddeyi ele alalım:

- Küresel Antlaşma "ihtiyat"ın belirli bir yorumunu dile getirmektedir. Çeşitli uluslararası anlaşmalara yansımış, her biri mevzubahis çevre

problemini ele almak üzere tasarlanmış pek çok diğer önleyici “ilke” veya “yaklaşım” mevcuttur.

- Bu ihtiyat söylemleri örneğin: zarar olasılığının ne derece olması gerektiği, zararın ne kadar ciddi olması gerektiği, bilimin ne kadar yetersiz olması gerektiği ve hangi önlemlerin ertelenmemesi gerektiği dâhil olmak üzere çeşitli konularda pek çok açıdan farklılık göstermektedirler. Örneğin Londra Protokolü’nde yer alan ihtiyat ifadesi bu boyutların her biri bakımından Küresel Antlaşma’dan farklılık göstermektedir.

- Biyogüvenlik Protokolü, Stockholm Sözleşmesi, Ayrık Stoklar Anlaşması, Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması ve İklim Değişikliği Üzerine BM Çerçeve Sözleşmesi dâhil pek çok diğer uluslararası belgede diğer varyasyonlara da rastlanmaktadır. Bunların her biri söz konusu anlaşma/konu için özel olarak tasarlanmıştır.

- Eğer yaratırsa, bu madde, farklı bir ihtiyat yorumu içeren Londra Protokolü veya herhangi bir başka anlaşma üzerinde ne gibi bir etki yaratacaktır?

Bilgiye erişim konulu 9’uncu maddeyi örnek alalım:

- Hüküm taslağında bu konuyu düzenleyen temel uluslararası anlaşma olan Aarhus Sözleşmesi’nde yer alan ince ayrıntıların hiçbiri dikkate alınmamaktadır. Gizli ticari bilgi dahi olsa, bir biçimlendirme yapılmaksızın, bilgilerin tümü kapsama alınmaktadır.

- Bu sebeple düzenleniş şekli, hukuki açıdan bağlayıcılığı bulunan bir yükümlülük için değil nasihat niteliğindeki bir ilke için daha uygundur. (Halkın katılımı ve çevresel adalete erişim konularındaki hükümler için de aynı durum geçerlidir).

- Müzakerecilerin bilgiye erişim hakkıyla ilgili olarak böylesine kati bir söylem üzerinde anlaşmaya varmaları her ne kadar ihtimal dışıysa da, anlaşmaya vardıkları varsayımında, bu durum Aarhus Sözleşmesi’nin çok daha detaylı hükümleriyle nasıl ilişkilendirilecektir?

“Gerilememe” hakkındaki 17’nci maddeyi örnek olarak alalım:

- CITES Tarafları için bir türün Ek I’den Ek II’ye taşınması bu hükmün ihlali olur mu?
- Ulusal düzeyde, bu tam anlamıyla ulusal çevre kanunlarının asla daha az koruyucu bir istikamete yönelemeyeceği manasına mı gelecektir? Başka hiçbir faktör ilgili olmayacak mıdır?

Antlaşma taslağı “en az gelişmiş ve çevresel açıdan en hassas ülkeler başta olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerin özel durumuna ve ihtiyaçlarına” özel önem verilmesini öngörmektedir. Taslak metin ayrıca, Tarafların “farklı ulusal şartlar ışığında, ortak ancak farklılaştırılmış sorumluluklarının ve kendi yeterliliklerinin,” “uygun hallerde” dikkate alınmasına da imkân vermektedir.

Çevre anlaşmaları Taraflar arasında fark gözetip gözetmedikleri, gözetiyorlar ise bunu nasıl gerçekleştirdikleri noktasında aşırı ölçüde çeşitlilik göstermektedir.

Pek çok anlaşmada kasıtlı olarak hiçbir farklılaştırma bulunmamaktadır (örneğin Antarktika Çevre Protokolü).

Taraflar arasında farklılaştırma yapan anlaşmalar ise bu farklılaştırmanın zımnî veya açık bir şekilde olup olmadığı, bu ayrımın hangi taahhütler için geçerli olduğu, bunların belirli Taraf kategorilerine dayalı olup olmadığı vb. noktasında oldukça çeşitlilik göstermektedir. Örneğin:

- Cıva emisyonuyla ilgili Minamata Sözleşmesi esasa ilişkin yükümlülükleri farklılaştırmamakta ama gelişmekte olan ülkeler ve geçiş ekonomilerine sahip ülkeler için finansal yardım öngörmektedir.
- Londra Protokolü Tarafların kendi seçimlerine bağlı olarak, belirli Protokol yükümlülüklerini uygulamaya başlamadan önce “geçiş” dönemi tercihinde bulunabilmelerine imkân vermektedir.
- Montreal Protokolü bir gelişmekte olan ülkeler alt kategorisine belirli

yükümlülükler bakımından mühletten yararlanma imkânı vermektedir.

- Paris Anlaşması “ulusal düzeyde belirlenmiş katkılar” bakımından Tarafların kendi belirlemelerine göre farklılaşabilmelerini öngörmekte ve aksi halde Anlaşmanın çeşitli boyutları bakımından Taraflar arasındaki farklılaşmaları çeşitli şekillerde ele almaktadır.

Dolayısıyla, Antlaşmanın farklılaştırma konusundaki herhangi bir hükmünün başka anlaşmalar üzerinde ne gibi etkileri olmasının amaçlandığını açıklığa kavuşturmak son derece önemlidir. Bu hükümlerin mevcut anlaşmalar üzerinde herhangi bir etkisinin olmayacağı açığa kavuşturulsa bile, gelecekteki anlaşmaları etkileyip etkilemeyeceğinin açığa kavuşturulması gerekecektir.

Ayrıca, “CBDR” ilkelerinin sadece belirli bağlamlarda uygulanacağı (ve 20’nci maddede bununla ilgili özel ifadenin sadece Paris Anlaşma’sında bulunuyor oluşu) düşünüldüğünde, “uygun hallerde” ifadesinin uygulanmasından maksadın ne olduğunun netleştirilmesi de kritik olacaktır. CBDR’nin nerede uygun olduğuna, nerede diğer anlaşmalardan farklılaşacağına veya diğer hususlara Küresel Antlaşma’nın Tarafları mı karar verecektir?

Bunlar, açık bir şekilde ele alınmadıkları takdirde, Antlaşma teklifinin doğası gereği kaçınılmaz şekilde ortaya çıkabilecek endişelerin sadece birkaç örneğidir.

6.) Hüküm taslakları nereden gelmektedir?

Bazı hallerde bir hükmün, –örneğin ihtiyat, “kırleten öder” ilkesi - hâlihazırda mevcut olan bir ilkenin hukuken bağlayıcı bir yorumu (ya da o ilkenin bir varyasyonu) olmasının amaçlandığı izlenimi edinilmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere, açık ve kesin ifadeler, bu ilkelerin uluslararası çevre alanında pek çok “meşru” varyasyonlarının bulunmasından dolayı bir nebze keyfi niteliktedir.

“Kırleten öder” ilkesi özelinde, bu ilkenin uluslararası düzeyde değil de

sadece ulusal düzeyde uygulanacağıın Rio Deklarasyonu'nda belirtildiği kadar açık olmadığı da (OECD'nin ilkeye ilişkin ilk yorumuna göre) ayrıca not edilmelidir.

Bazı hallerde, bir hükmün, mevcut uluslararası mevzuatın oldukça budanmış bir yorumu olduğu izlenimi edinilmektedir (örneğin, bilgiye erişim, halkın katılımı konularında).

Silahlı çatışma özelinde, hükmün mevcut mevzuat hükmünün ("uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülükleri uyarınca") oldukça kısaltılmış bir yorumu olmasının mı ya da silahlı çatışma hukukunu değiştirmesinin mi amaçlandığı açık değildir. Her halükarda, bu konunun oldukça tartışmalı olması muhtemeldir.

Bazı hallerde, bir hüküm belirli Devletlerin iç hukukundan türetilbilir (örneğin belirli bir çeşit çevreye ilişkin bir insan hakkı).

Bazı hallerde ise, bir hüküm bir uluslararası anlaşmadan ödünç alınabilir. Söz gelimi, uyum/uygulama yaklaşımı Paris Anlaşması'ndan türetilmiş gibidir.

Son olarak, "gerilememe" hükmü (örneğin Rio+20'ya kadar olan süreçte olduğu gibi) uluslararası alanda gündeme getirilen ancak kabul görmemiş daha önceki tekliflerden türetilmiş olabilir. Bu hüküm ayrıca Paris Anlaşması'nın "ilerleme" nosyonundan serbestçe türetilmiş de olabilir, ancak Paris Anlaşması'nda geçen "ilerleme" ifadesinin hukuki bağlayıcılığının bulunmadığını ve son derece bağlama özel bir ifade olduğunu vurgulamak gerektir.

7.) Antlaşma Taslağında yetersiz çevresel korumanın gerçek sebepleri ele alınmakta mıdır?

Antlaşmanın görünen vaadi, geniş kapsamlı ve hukuki bağlayıcılığı bulunan hükümler içeren kapsayıcı bir anlaşma sayesinde, küresel ölçekte çevresel korumanın artırılacağıdır (geniş kapsamlılığın spesifik nitelikte olmaktan ve bağlayıcı olmanın da bağlayıcı olmamaktan muhtemelen daha iyi olduğu varsayımıyla.)

Ancak, böyle bir anlaşmanın, yetersiz korunmanın temel nedenlerini bulacağı açık mıdır?

Kaynak kısıtlamaları, siyasi irade eksikliği ve / veya etkisiz yürürlük nedeniyle koruma yetersiz olabilir.

Bu gibi durumlarda, geniş, bağlayıcı ilkeler içeren yeni bir sözleşme arka planda yer alan bu meselelere işaret edecek gibi görünmemektedir. Bunun yerine, mali / teknik yardım, model kanunların geliştirilmesi ve / veya yürürlük için kapasite oluşturma garantisi verilebilir.

8.) Küresel Antlaşma'da yer alan genel kurallar, şeytanın çoğu zaman ayrıntıda gizli olduğu belirli uluslararası çevresel sorunları çözmeye yardımcı olur mu?

Antlaşma'nın gelecekteki uluslararası çevre hukukunun gelişimine uygulanmasının tasarlandığı ölçüde, bu Antlaşma yararlı olacak mıdır? Uluslararası havacılıkta, sera gazı emisyonu meselesini ele almak amacıyla ICAO'nun piyasaya dayalı dengeleme mekanizmasıyla ilgili olarak son dönemde gerçekleştirilen müzakereler örnek olarak düşünüldüğünde:

- Antlaşma'nın yüksek oranda genellik içeren hükümleri, üzerinde ihtilaf bulunan bağlama özel mevcut meselelerin çözümüne yardımcı olacak gibi görünmemektedir.
- Aksine, bu meselelerin çözümü yenilikçi, probleme odaklı çözümleri gerektirmiştir (örneğin gönüllü seçim yoluyla erken aşamada katılım; daha geç aşamalarda katılım için özel tasarlanmış istisnalar ve dengeleme gerekliliklerinin zaman içerisinde yerine getirilmesi için "dinamik" formül gibi).

Benzer şekilde, HFC üretimini ve tüketimini kademeli şekilde azaltan, geçtiğimiz yıl gerçekleştirilen Montreal Protokolü'ne ekli Kigali Değişikliği müzakeresinde de görünüşe göre geniş şekilde ifade edilen hukuk ilkelerinin varlığından bir fayda sağlanmamıştır. Bunun yerine, müzakereci Devletler, çeşitli esneklik düzeylerini haiz olan yeni Taraf gruplarının yaratılması da dâhil olmak üzere, oldukça spesifik yaklaşımların benimsenmesi suretiyle bir anlaşmaya varmışlardır.

9.) Müzakere edilen bir Küresel Antlaşma neye benzeyecektir ve katma değer sağlayacak mıdır?

Yeni bir Küresel Antlaşma'nın neye benzemesi muhtemeldir?

Bazı Devletler sınırları geniş şekilde çizilmiş yasal hükümler içeren yeni bir uluslararası anlaşmayı hoş karşılayabilirler.

- Bu Devletler, uluslararası düzeyde, bunun, diğer Devletleri daha fazla çevresel koruma istikametine doğru yönlendireceğini düşünebilirler.
- Yerel düzeyde ise, anlaşmanın hükümlerinin doğrudan veya dolaysız şekilde iç hukuka aktarılmasına çalışabilirler (Belirli hukuk sistemlerine sahip Devletler yüksek oranda genellik içeren bir çevre kanunuyla kendilerini oldukça rahat hissedebilirler)
- Aynı zamanda, pek çok Devletin, hükümlerin hukuki niteliği, kapsam genişliği, insan hakları boyutu veya diğer hususlar özelinde Antlaşma'nın yaklaşımı bakımından endişe taşımaları muhtemel olacaktır.
- Bu Devletler tahmin edileceği üzere (ister onların yerine kaim olacak isterse onlara ek yapacak olsun) Antlaşma'nın mevcut uluslararası anlaşmaları etkilemesinden ya da gelecekteki uluslararası anlaşmalara hâle getirmesinden sakınacaklardır.
- Ayrıca, çok yönlü ilkelerin veya karmaşık yasaların tek bir formüle indirgenmesi konusunda muhtemelen güçlü endişeler taşıyacaklardır.

Tek başına iklim değişikliği konusunun eklenmesi bile zorlu bir müzakereyi garantilemektedir.

Sonuçta oluşacak bir Küresel Antlaşma, eğer müzakere edilebilirse, muhtemelen çeşitli eksiklikler, istisnalar ve uygulama alanı bulamayacak hükümler içerecektir. Ortada, bu Antlaşma'nın artı değer yaratıp yaratmayacağı veya gerçekte, hukuki kafa karışıklığı yaratmakla ve mevcut yasal rejimleri olumsuz yönde etkilemekle sonuçlanıp sonuçlanmayacağı gibi meşru bir soru bulunmaktadır.

10.) Bir Küresel Antlaşmanın müzakere edilmesinin gölge maliyeti nedir?

Devletler uluslararası çevresel konularla ilgili olarak sınırlı bir müzakere “bant genişliğine” sahiptirler.

Bu bakımdan, – muhtemelen oldukça tartışmalı ve zaman alacak - yeni bir Küresel Antlaşma'nın müzakere edilmesi en iyi zaman ve kaynak kullanımını mıdır?

Çevresel korumanın arttırılmasının önündeki fiili engeller düşünüldüğünde, daha iyi bir alternatif mevcut mudur?

Yeni “Küresel Antlaşma” küresel çevresel korumayı geliştirmeye yönelik uygun bir sonraki adım olabilir de olmayabilir de. Çevreyle ilgili kapsayıcı bir uluslararası anlaşmanın yararları dâhil olmak üzere, mevcut sistemin yetersizlikleri ve potansiyel çözüm yollarıyla ilgili olarak daha fazla düşünülmesi gerekmektedir. Kapsam sınırları geniş bir şekilde çizilmiş yeni bir anlaşmanın peşine düştükleri ölçüde, Devletlerin, diğer hususların yanı sıra, bu anlaşmanın amacı/amaçları, yükümlülükleri ve daha spesifik nitelikli uluslararası anlaşmalarla ilgili olanlar dâhil, ulaşılması amaçlanan yasal etkileri yönünden net olmasına özen göstermeleri gerekmektedir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULU- ÇEVRE İÇİN KÜRESEL ANTLAŞMAYA DOĞRU

A/72/L.51

Dağıtım: Sınırlı

7 Mayıs 2018

Orijinali: İngilizce

Yetmiş ikinci oturum

Gündem maddesi 14

Başlıca Birleşmiş Milletler konferanslarının ve ekonomik, sosyal ve ilgili alanlarda gerçekleştirilecek zirvelerin entegre ve koordine şekilde icra edilmesi ve sonuçlarının izlenmesi

Arnavutluk, Andora, Angola, Bangladeş, Belçika, Benin, Butan, Bosna Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Burkina Faso, Kanada, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Şili, Kolombiya, Kongo, Kosta Rika, Hırvatistan, Kıbrıs, Çekya, Danimarka, Ekvator Ginesi, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gabon, Gürcistan, Almanya, Gana, Yunanistan, Guatemala, Gine, Guyana, Hindistan, İrlanda, İtalya, Ürdün, Letonya, Lübnan, Libya, Litvanya, Lüksemburg, Madagaskar, Malta, Moritanya, Meksika, Monako, Montenegro, Fas, Hollanda, Nijer, Norveç, Paraguay, Peru, Portekiz, Katar, Romanya, Senegal, Seyşeller, Slovakya, Slovenya, İspanya, Sri Lanka, Surinam, eski Makedonya Yugoslav Cumhuriyeti, Tunus, Türkmenistan, Tuvalu, Birleşik Arap Emirlikleri ve Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda: karar taslağı

Çevre İçin Küresel Antlaşma'ya Doğru

Genel Kurul,

Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın amaçlarını ve ilkelerini *teyit ederek*,

Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı Deklarasyonu'nu³, Çevre ve Kalkınmaya İlişkin Rio Deklarasyonu'nu⁴, Gündem 21⁵, Gündem 21'in Daha Etkin Uygulanması İçin Program'ı⁶, Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Johannesburg Deklarasyonu'nu⁷ ve Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nin Uygulanmasına Yönelik Plan'ı (Johannesburg Uygulama Planı)⁸ ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nın "İstedığımız gelecek"⁹ başlıklı sonuç metnini, bunlara ilaveten tüm başlıca Birleşmiş Milletler konferanslarının sonuçlarını ve ekonomik, sosyal ve çevresel konulardaki zirveleri *hatırlatarak*,

Uluslararası çevre hukuku uyarınca mevcut bulunan yükümlülüklerin ve taahhütlerin *farkında olarak*,

Rio Deklarasyonu'nun tüm ilkelerini *teyit ederek*,

Kapsamlı, etki alanı geniş ve insan merkezli evrensel ve dönüştürücü bir dizi Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve amaçları benimsediği "Dünyamızı dönüştürmek: Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündem" başlıklı, 25 Eylül 2015 tarihli 70/1 kararını, 2030'a kadar Gündem'in tam olarak uygulanması için durmaksızın çalışma taahhüdünü, aşırı yoksulluk dâhil olmak üzere, tüm şekilleri ve boyutlarıyla yoksulluğu sona erdirmenin en büyük küresel sorun ve sürdürülebilir kalkınma için vazgeçilmez bir zorunluluk olduğu yönündeki farkındalığını, dengeli ve entegre bir şekilde -ekonomik, sosyal ve çevresel

3 Bkz. Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı Raporu, Stokholm, 5-16 Haziran 1972, (A/CONF.48/14/Rev.1), bölüm bir, kısım I.

4 Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Raporu, Rio de Janeiro, 3-14 Haziran 1992, cilt I., Konferans Tarafından Alınan Kararlar, karar 1, ek I.

5 Ibid., ek II.

6 Karar S-19/2, ek.

7 Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Dünya Zirvesi, Johannesburg, Güney Afrika, 26 Ağustos - 4 Eylül 2002 (Birleşmiş Milletler yayını, Satış no. 03.II.A.1 ve baskı hatası), bölüm I, karar 1, ek.

8 Ibid., karar 2, ek.

9 Karar 66/288, ek.

olmak üzere- üç boyutu nezdinde sürdürülebilir kalkınmayı sağlama, Milenyum Kalkınma Hedeflerinin kazanımları üzerine inşa etme ve bu hedeflerin yarım kalan işinin üzerine gitmeye çabalama taahhüdünü *ayrıca teyit ederek,*

19 Eylül 2017’de Genel Kurul’un yetmiş ikinci oturumu esnasında “Çevre İçin Küresel Antlaşma” başlıklı üst seviye etkinliğin toplanışını *not ederek,*

Sürdürülebilir kalkınma bağlamında çevresel bozulmanın sebep olduğu sorunlara kapsamlı ve tutarlı bir şekilde işaret etmenin gerekliliğini *vurgulayarak,*

1. Genel Sekreter’den, 2018’deki yetmiş üçüncü oturumunda Genel Kurul’a uluslararası çevre hukukundaki ve çevre ile ilgili belgelerdeki olası açıkları, bunların uygulanmasını güçlendirme amacıyla tespit eden ve değerlendiren, teknik ve delillere dayalı bir rapor sunmasını *talep eder;*

2. Raporu uygun şekilde incelemek ve uluslararası çevre hukukundaki ve çevre ile ilgili belgelerdeki olası açıkları ve eğer gerekli görülürse, uluslararası bir belgenin kapsamını, parametrelerini ve uygulanabilirliğini ele almak üzere muhtemel seçenekleri tartışmak için, 2019’un ilk yarısında uluslararası bir belgeyi kabul edecek hükümetler arası bir konferansın toplanmasını da içerebilecek şekilde Kurul’a tavsiyelerde bulunması amacıyla, Genel Kurul’un gözetiminde bir *ad hoc* açık uçlu çalışma grubu kurulmasına *karar verir;*

3. *Ad hoc* açık uçlu çalışma grubunun tüm Birleşmiş Milletler üye devletlerinin ve uzmanlaşmış kurumların tüm üyelerinin katılımına açık olduğuna *ayrıca karar verir;*

4. Katılımın, resmi toplantılarda yer alma ve çalışma grubu tarafından özel durumlarda aksi kararlaştırılmadığı müddetçe, uygun şekilde resmi belgelerden kopya alma, toplantı belgelerini delegelerine ulaşılabilir kılma ve sınırlı sayıda delegeleri aracılığıyla toplantıda söz alma anlamına gelmesi şartıyla, 25 Haziran 1996 tarihli 1996/31 Konsey kararı hükümlerine uygun olarak ilgili hükümet dışı organizasyonların, bunlarla birlikte ilgili konferans ve zirvelere ka-

tılımlarına izin verilmiş olanların¹⁰ danışman statüsünde *ad hoc* açık uçlu çalışma grubunun oturumlarına Ekonomik ve Sosyal Konsey ile birlikte gözlemci olarak katılımlarının açık tutulacağına *ek olarak karar verir*;

5. Yerleşmiş uygulamaya uygun şekilde, çeviri hizmetleri sağlanarak, *ad hoc* açık uçlu çalışma grubunun aşağıdaki oturumları gerçekleştirilmesine *karar verir*:

(a) Gerçekleştirilecek oturumların süresi, sayısı ve yeri (tercihen Nairobi) dâhil olmak üzere, *ad hoc* açık uçlu çalışma grubunun çalışmalarının organize edilmesine ilişkin meseleleri incelemesi amacıyla, New York'ta, Genel Kurul'un yetmiş ikinci oturumunun bitiminin sonunda, üç iş günü boyunca sürecek bir organizasyonel oturum;

(b) Genel Sekreter'in raporunun sunulmasından en az bir ay sonra, Nairobi'de gerçekleştirilmek üzere, esasa ilişkin bir ön oturum;

6. Yetmiş ikinci oturumunda Genel Kurul'un Başkanından, tüm Üye Devletlerle, yerel gruplarla ve ilgili menfaat sahipleriyle düzenli koordinasyon ve danışma içerisinde, müzakerelerini denetlemek üzere, biri gelişmekte olan bir ülkeden ve biri gelişmiş bir ülkeden olacak şekilde *ad hoc* açık uçlu çalışma grubunun eş başkanlarını atamasını *talep eder* ve çalışma grubunun çalışmalarının açık, şeffaf ve kapsayıcı olması gerektiğinin altını çizerek;

7. *Ad hoc* açık uçlu çalışma grubunun çalışmalarıyla bağlantılı masrafların gönüllü katkılardan karşılanmasına *karar verir*;

8. Genel Sekreter'den, *ad hoc* açık uçlu çalışma grubunun çalışmalarını gerçekleştirilmesi, sekreterlik hizmetlerinin gerçekleştirilmesi ve esas temel bilgilerin ve ilgili dokümanların sağlanması için gerekli tüm yardımlar dâhil olacak ve gerektiğinde uygun şekilde diğer ilgili Birleşmiş Milletler organları, fonları ve programlarından tamamlanacak şekilde, gönüllü katkılara dayanmak ve Program'ın hâlihazırdaki gönüllü şekilde finanse edilen programlı aktivitelerine halel gelmemek kaydıyla, Birleşmiş Milletler Çevre Programı'ndan önemli miktarda destek sağlamasını *talep eder*;

10 Şu konferanslara ve zirvelere katılmalarına izin verilmiş hükümet dışı organizasyonlar kastedilmektedir: Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Dünya Zirvesi, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı ve 2015-sonrası kalkınma gündeminin kabulü için Birleşmiş Milletler zirvesi.

9. Yukarıda belirtilen sürecin mevcut ilgili hukuki belgelere ve çevrelere ve ilgili küresel, bölgesel ve sektörel kuruluşlara zarar vermemesi gerektiğinin *farkındadır*;

10. Genel Sekreter'den süreci desteklemek üzere özel bir gönüllü vakıf fonu kurmasını *talep eder* ve Üye Devletleri, uluslararası finansal kuruluşları, bağış kurumlarını, hükümetler arası organizasyonları, hükümet dışı organizasyonları ve gerçek ve tüzel kişileri gönüllü vakıf fonuna finansal katkıda bulunmaya davet eder;

11. Genel Sekreter'den gelişmiş ülkelere ve özellikle de, en az gelişmiş ülkelere, karayla çevrili gelişmekte olan ülkelere ve gelişmekte olan küçük ada ülkelerine, *ad hoc* açık uçlu çalışma grubunun oturumlarına katılmalarında, her bir oturum için Ülke başına katılacak birer delegenin ekonomi sınıfı seyahat masraflarını karşılamaya ek olarak, günlük harcırah sağlamak dâhil yardım etmek üzere özel bir gönüllü vakıf fonu kurmasını *ayrıca talep eder* ve Üye Devletleri, uluslararası finansal kuruluşları, bağış kurumlarını, hükümetler arası organizasyonları, hükümet dışı organizasyonları ve gerçek ve tüzel kişileri gönüllü vakıf fonuna finansal katkıda bulunmaya davet eder.

Hazırlık çalışması birkaç yıldır devam eden “Çevre İçin Küresel Antlaşma” metni geçtiğimiz yaz Fransa Hükümeti tarafından Birleşmiş Milletler’de tartışmaya açıldı. 1972 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Stokholm Konferansı’ndan bu yana pek çok küresel anlaşma yürürlüğe girdi.7 Mayıs 2018’de de küresel anlaşma ihtiyacı bir genel kurul kararı haline geldi. Peki bu antlaşmayı diğerlerinden ayıran bir yön var mı? Olacak mı? Ya da neden yeni bir antlaşmaya ihtiyaç duyuldu? Sorularına verilecek yanıt, “peki ama bu nasıl olacak?” sorusuna da verilecek yanıtı doğru bizi götürecektir.

ÇEVRE İÇİN KÜRESEL ANTLAŞMA! AMA NASIL?

FEVZİ ÖZLÜER

Küresel Sözleşme Düzeni

Bu sorulara bütünlüklü bir yanıt vermek için küresel anlaşmalar düzenine giden yola göz atmak gerekir. İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkıcılığı onaracak ve kapitalizmi yeniden inşa edecek düzen pek çok kurum-sallaşmayı beraberinde getirdi. Bir yandan uluslararası ticaret, mal ve hizmetleri düzenleyen kurumlar, IMF ve Dünya Bankası gibi finans merkezleri; diğer yandan ise küresel toplumun dirlik ve düzenini ve bu anlamda da yeni piyasacı refah toplumunu güvence altına alacak Birleşmiş Milletler gibi kurumlar etrafında gelişen küresel sözleşme düzeni asgari bir barış ortamını kurdu. 1970'li yıllarla birlikte yükselen neoliberal sistem, piyasa toplumunu “sürdürülebilir kalkınma”, “yönetişim” gibi kavramlar temelinde kurumsallaştıracak kamu yönetimi politikaları geliştirdi. Afrika, Latin Amerika, Asya gibi sömürülen kıtalarda sürdürülebilir kalkınma ile tedbirler alındı. Yönetişim modeli ile yoksulların yoksulluğunu sürdürmesinin ve sistemin içinde kalmalarının yolu ve yöntemi denendi. Yönetişim modeline göre, şirket ve devlet ortaklığı temelinde kurulan yönetim modeline sivil toplum da eklemenecek ve zayıf çıkar grupları da sistem içinde temsil edilecekti. Mikro krediler, dünyanın yoksul halklarının elinden çalınan zenginliğine karşı onların hayatta kalmaları için piyasaya borçlanmalarına yönelik bir yöntem olarak işlerlik kazandı.

Bu yöntemler de sermaye birikim sisteminin krizini dindirmedi. Sistem içinde tutulmaya çalışılan kitlelerin bizatihi varlığı bile mali-

yet haline gelmeye başladı.

Büyük mülteci dalgası, küresel savaş, açlık, iklim değişikliği gibi sorunlar bu temsil mekanizmalarını; çevre ve kalkınma arasındaki denge arayışını yani doğayı sürdürülebilir bir biçimde sömürmeyi esas alan yöntemlerin de işlevsizleşmesine yol açıyor.

Sermayedarlar, “büyük insanlık ailesini” sırtında taşıma iddiasından sermaye birikim rejiminin zorunlulukları nedeniyle vazgeçiyor!

Bu vazgeçiş, neoliberal sistemin iflasıyla her gün daha fazla somutlaşıyor. Aynı zamanda bu durum; sermayedarları, bu “kitleleri nasıl kontrol altında tutacağı?” sorusuyla da baş başa bırakıyor. Tüm bu gelişmeler, 50 yıl içinde kurulan küresel çevre hukukunun getirdiği sözleşme düzeninin, sermaye birikimine engel olmaya başladığını işaret ediyor. Nasıl ki, burjuva sınıfının yükselttiği eşitlik, özgürlük ve adalet kavramları bir süre sonra bu sınıfa ayak bağı haline gelmişse; şimdi de her türlü dengeyi işaret eden, müzakereyi esas alan çevreye yönelik sözleşmeler ve kavramalar sermaye birikim rejimi için tehdit olarak kabul ediliyor. Kapitalist sistemin küresel idari ve mali kurumları ile mevcut birikim rejiminin zorunlulukları arasında da bu anlamda bir gerilim yaşanıyor. Küresel anlamda yıkıcı sonuçları olacağını bilmelerine karşın, insanlığın refahını belli bir düzeyde tutacak küresel anlaşma sistemini, sermayedarlar, birikimin önünde engel olarak görüyor. Fransa'nın müdahalesini tam da IMF ile gündeme gelen, sermayenin vergilendirilmesine yönelik açılımla benzerlikler gösterdiği söylenebilir. Çünkü birikim rejiminin kurumsal temsilcileri de, mevcut büyüme rejiminin yıkıcı sonuçlarının çok kısa süre içinde dünya genelinde etki yaratmaya başladığını ve bunun bir yönetememe krizini tetiklediğini görüyorlar. Yükselen köktenci toplumsal örgütlenmeler ve çılgınlıklar, dünya sokaklarını yaşanmaz kılıyor. Bu yükselen çılgınlıkların düzensiz, yıkıcı ve hatta çoğu kez uygarlığı geri götürme potansiyeli taşıdığını da gözlemlemek mümkün. Bu gelişmeler muazzam bir risk toplumu ve pazarı yaratırken aynı zamanda da devletler düzenini sarsıyor. Bu düzensizliği hiçbir yöneticinin ve hiçbir yönetsel aygıtın kontrol altında tutma şansı bulunmuyor. Belki de bu durum, en çok, Avrupa'da yıkıcı sonuçlarını gösteriyor.

Sermayedarlara Naif Bir Çağrı: Çevre İçin Küresel Antlaşma

Kaliforniya eski Valisi Arnold Schwarzenegger ile Fransız Cumhurbaşkanı Macron tarafından, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na tartışılmak üzere getirilen metin, çevreyle ilgili uyumlu ve birleştirilmiş bir anlaşma düzeyi yaratmak ve esnek hukuk kurallarına bağlayıcılık kazandırarak hem ulusal hem de uluslararası düzeyde tüm mahkemelerin dayanak alacağı çevre eksenli bir insan hakları anlaşması sözleşmesi hazırlamak amacı taşıyor.

Bu küresel antlaşma, neoliberalizmden bir kurtuluş iddiası taşımamaktadır. Bu antlaşma çağrısı, küresel kurumların yönetme krizini sürdürebilir kılma çabasına yöneliktir. Tıpkı IMF'nin son çıkışı gibi. Anlaşma için, her ne kadar dünyanın ekolojik anlamda fiziksel sınırlara ulaşmış olmasından dolayı bir "köprüden önceki son çıkış" niteliği taşıdığı iddia edilse de bu iddiaya yönelik kurumsal dönüşümleri mümkün kılacak nesnel ve öznel koşullar henüz yok. Birikim rejimini köklü bir biçimde dönüştürecek örgütlü kitleler ve rejimin kendi kendine iflas edeceğini gösteren emareler olmadığı gibi kapitalistler ekolojik krizin gölgesini satabileceğini öngörüyor. Sermayedarlar, bu krizi, güvenlik-sağlık-sigorta yatırımlarına yönelik fırsatlar olarak algılıyor.

Diğer yandan ise bu antlaşmanın bağlayıcılık kazanması devletlerin kabul etmesiyle ilgili. Küresel iktisadi eşitsizliklerden olumsuz etkilenen ülkelerin yeni külfetler altına girmek istememesi, emperyal ülkelerin ise bu tür sözleşmeleri rekabet ortamını bozucu nitelikte görmesi bu tür çevre anlaşmalarının önündeki en büyük engeldir.

O halde bu antlaşma tartışmaları ne işe yarar? Emperyal bloktan giderek kopan ve uzaklaşan veya her türlü yaşam hakkını yitiren toplum kesimlerinin veya devletlerin daha fazla sistem dışına çıkmasını engellemeye yarayabilir. Bu arayışı, eski düzeni korumaya yönelik bir "yeni" olarak adlandırabiliriz.

Mevcut küresel sözleşme düzeninden sermaye sınıfı feragat ettikçe, kitlelerin yönetimini belirlenebilir kılacak mekanizmalar da ilga olmaktadır. Kitleleri, ülkeleri, kıtaları yönetme iddiasındaki kurumlar da bu çelişkinin açmazlarını yaşıyor. Bunun sonucu küresel bir savaş ve hatta küresel emperyal ülkelerde de çöküşü tetikleyecek yıkıcı bir savaştır. Küresel anlaşma

düzenini ihlal ve ilga eden sermayedarların aşırı birikime dayalı sistemin zorunluluklarına göre hareket etmeleri karşısında egemen sisteme tabi devlet düzeninin temsilcileri ve hukukçuları bir kez daha uyarılmışlardır: Küresel Antlaşma şart. Böyle bir antlaşmanın nihayetinde kapitalist toplumun etkisi ve gücü sıklaşarak artan krizini ötelese de ekolojik krizleri öteleyip ötelemeyeceği ise belirsizdir. Çünkü artık bu tür küresel antlaşmalar yeni bir toplumsal kuruluş projesi perspektifi taşımadığı sürece hayatta kalamayacaktır. Geleneksel düzeni sürdürmek isteyenler de böyle bir antlaşma ortaya koyamazlar.

Adalet Duygusunun Küresel Düzeyde Onarılması

Küresel yönetim düzeninin ve belki de geleneksel parlamenter sistemlerin tanıdığı olanaklara sahip ülkelerin yurttaşları hem çevrenin korunması hem de temel hak ve özgürlüklerin savunulması açısından yargı yerlerini, devlet yönetimine katılım araçlarını geçtiğimiz 60 yıl boyunca etkin olarak kullanmaya çalıştı. Örgütlendiler, dernekler kurdular. Sokaklara çıktılar, Almanya'da nükleer atıkların gömülmesini engellediler. Fransa'nın ağır kimyasal fabrikalarında çalışan işçilerinin sağlıkları için davalar açtılar. Tüm dünyayı kirleten tarım kimyasallarına ve GDO'ya karşı parlamentolarda lobi yaptılar.

Ancak neoliberal dönemin sonunda, sermayedarlar, yurttaşların devlet yönetimine katılmasını mümkün kılan tüm bu yöntemleri bir yük ve maliyet olarak görmeye başladı. Oysaki devlet yönetimine katılma iradesinin açığa çıkması, hakların aranması devlete meşruiyet kazandırdığı gibi aynı zamanda kamu düzeninin kurulması için devlete her türlü zor aygıtını kullanmasına da olanak sağlıyordu. Örneğin, yanlış sulu tarım politikaları sonucunda göl taban suyunu çeken Burdurlu tarım ağalarına karşı, gölün küçük balıkçısı su seviyesinin korunması için doğrudan gidip tarım ağasını engellemez. Onun yerine devleti göreve çağırır. Gölde izinsiz su çekenin engellenmesini ister. Böylece, devlet zor gücünü kullanarak yasak su kullanımını engeller. Bu devletin de meşruiyet kazanmasına, gölü koruyarak kamu düzeninin sağlanmasını, kirliliğin ortaya çıkmasını ve çevreyi koruma ödevini yerine getirmesini sağlar. Aynı zamanda yurttaşları da çevreyi koruyan iradenin ortağı kılar. Küçük balıkçı da göl suyunun tarım için kullanılmasını engellediğinde, sazlıkların korunacağını ve bölgenin bataklık haline gelmeyeceğini bilir. Gölün su seviyesinin

korunması, sivrisinek nüfusunun artmaması ve buna bağlı sağlık sorunlarının ve sağlıkta öngörülmeven maliyetlerin ortaya çıkmasının engellenmesi yoluyla da yurttaşlar, çevre koruma sürecinde bir tür kamu düzeninin sağlanması da ortağı olur. Bu nedenle de etkili bir yönetim sürecinde, çevre koruma içinde yer alan bu tür grupların (küçük bir balıkçı topluluğu gibi) toplumsal gücü ve topluma katkısı çok büyüktür. Fakat bu tür korumacı kişiler, kurumlar büyüme rejiminin temsilcileri açısından tehdit olarak yansıtılmaya başlandığında, yanlış tarım politikasından vazgeçmek yerine, göl suyunun çekilmesini engelleyenler tehdit olarak görüldüğünde ve buna uygun bir adalet rejimi ortaya çıktığında kamu düzeni de bozulmaya yüz tutar. Yurttaşların karar alma sürecinden uzaklaştırılması, yargıya erişimden kopartılması adalet duygusunun zedelenmesine yol açar.

Yurttaşların devlet yönetimine katılmaya yönelik iradesinin ise mevcut düzenin devamına dair iki sonucu vardır: Bunlardan birincisi, kapitalist toplumun kendi zaafalarını ve eksikliklerini görerek kendini düzenlemesine olanak sağlaması, diğeri ise devletin bu yargısal faaliyetler yoluyla çevresel denetimi veya kamu düzenini tesis edebilmesinde kolaylıklar sağlaması. Bu iki durum da kamu düzeni için küçümsenmeyecek fırsatlarla doludur. Fakat artık neoliberal sistem sonrasında sermaye rejimi, yurttaşların devlet yönetimine katılmasını istemiyor. Kısa vadeli kâr, hızla büyümeye yönelik para arayışı içindeki sermayedarlar, bu tür korumacı eylemleri, yaşam mücadelelerinin önünde büyük bir engel olarak görüyor.

Yurttaşın yargılama süreçlerinden ve sözleşme düzenindeki haklarından kovulmasıyla, kamu yönetimine katılma yollarından tasfiyesi aynı anda gerçekleşiyor.

Nasıl Bir Antlaşma?

Devlet iktidarının yurttaşlar tarafından kullanılabilir ve yönetilebilir kılınması ise ekolojiye yönelmiş tehditlerin aşılması için oldukça gerekli. Son derece tehlikeli boyutlara ulaşmış kirliliği örgütlü bir kamu gücü, kamu bütçesi ve politikası olmadan ortadan kaldıramayız. Bugün ekolojinin onarılması, küresel düzeyde devlet iktidarına çöreklenen neoliberal sermayedarların yerini doğayı ve insanı korumayı esas alan bir yurttaşlar

iktidarı almasıyla mümkün. Ancak iki merkez kaç eğilimle karşı karşıyayız: Bunlardan birincisi, yurttaşların devlet yönetimine katılma iradesinden uzaklaşması, salt kendi aralarında bir dayanışma ağı veya birliğine yönelmesi diğeri ise sermayenin, yurttaşların devlet yönetimine katılmasını istememesi. Ekolojiyi korumaya yönelik hareketlerin bu merkezkaç eğilimi, İktidarı ve gücü tek başına kullanmak isteyen küresel sistemin tavrıyla da uyumlu. Mevcut toplumsal hareketlerin bu merkezkaç eğilimi, iktidarı toplumsallaştırma perspektifinden uzaklaşması da sermayenin ideolojik hegemonyasını tesis etmesini hızlandırıyor.

Ekosistemin onarılmasını esas alan bir antlaşma düzeninde tüm farklı sınıfların ortak bir çıkarı olabilir. Doğayı kaynak olarak gören kapitalist sınıflar ve etki alanı için bu kaynağın sürdürülmesi ile doğayı bir yaşam olanı olarak gören insanlar için ortak bir etik alan tanımlanabilir. Eğer ki bir anlaşmadan bahsediliyorsa, bu anlaşmanın tüm toplumları, tüm devletleri kapsaması gibi bir iddia varsa, norma uygulama gücü verecek bu etik kod; anlaşmanın ve doğayı korumanın “hepimizin ortak iyisi” olduğunu kabul etmekten geçer.

Hepimizin ortak iyisinin olabilmesi, bu koşullarda mevcut ekolojik sistemin devam edeceğine ikna olabilmek için dahi iyinin taraflarının asgari düzeyde bir güç dengesinin kurulması gerekir. Mevcut asimetrik güç dağılımını yerine, rasyonel bir güç dengesi tanınacaksa da yurttaş hareketleri tarafından hukuk alanına yönelik etkileşim, iletişim ve siyasal katılım yollarının hem zorlanması, hem de devletler sisteminde bu yolların açık tutulmasını sağlamayı ön plana alması gerekir. Küresel ölçekte, devletleri bu tür antlaşmalara ikna edebilmek, hukuk düzenlerinde yurttaşların haklarını koruyacak güvence sistemleri geliştirmekle eş zamanlı yapılması gerekir. Bir tür iyi niyet adımı olarak görülebilecek bu tedbirler, bu tür anlaşma düzeninin bir boyun eğdirme değil bir ortaklaşma iradesi olarak açığa çıkmasına olanak sağlar.

Bu nedenle küresel bir antlaşma için öncelikle, kamu politikasını esas alan bir kurucu yurttaşlaşma şart. Bu kuruculuk, yeni bir dünya yurttaşlığını bize dayatıyor. Ekolojik yurttaş, dünya üzerinde sermaye düzenine karşı borçlandırılmaktan, geleneksel bilgisinin, emeğinin ve kültürünün çalınmasından kurtulması için yola çıkmalı. Bu yurttaşlık bilinci, dünya genelinde eşit haklarla korunan bir adalet mekanizmasına ihtiyaç duyuyor.

Örneğin, iklim değişikliğinden, hava kirliliğinden, yetersiz beslenmeden, türlerin yok olmasından olumsuz etkilenen ülke halklarının ve yurttaşlarının bu soruna yol açan şirketlere, bu soruna yol açan devletlere karşı küresel adalet mekanizmaları içinde, kendi ülkesinde veya o ülkenin adalet sistemi içinde haklarını arayabilecekleri hukuki usullerin geliştirilmesi bir adım olabilir.

Ekoloji
Kolektifi

Farabi Sk. No:24/16, Çankaya/Ankara +90 (312) 425 7764
iletisim@ekolojikolektifi.org ekolojikolektifi.org @ekolojikolektif ekoloji.kolektifi

Çevre İçin Küresel Antlaşma

EDİTÖR: FEVZİ ÖZLÜER ÇEVİRİ: SERDE ATALAY

Bu antlaşma süreci, küresel düzeyde çevre hukukunun ve belki de daha genel olarak küresel hukukun işlemez hale geldiğinin kabulü üzerinde şekillendi. Fransız hukukçular tarafından önce Fransa'da sonra da Avrupa'da gündeme getirilen yeni bir küresel antlaşma gereği, Habitat 3, Paris Antlaşması sürecinin de bir yanılla devamı olarak görülebilir. 7 Mayıs 2018 günü 143 ülke tarafından da "Çevre İçin Küresel Antlaşmaya Doğru" kararı kabul edildi. Türkiye, Amerika, Rusya, Suriye, Filipinler ise bu antlaşmanın yapılması gereğine karşı oy kullandı.

Küresel çevre sorunlarıyla, yerel çevre sorunlarının özellikle kirlilik, iklim değişikliği, kimyasal atıklar, kentleşme, biyolojik çeşitlilik temelinde neredeyse iç içe geçtiği bir tarihsel dönemde ortak bir hukuki düzene acil ihtiyaçlar da artıyor. Bu metinleri Türkiye gündemine getirirken, küresel düzeyde hukuk düzeninin yaşadığı sorunlara dikkat çekmek istiyoruz. Bu yayının amacı, Küresel Antlaşma metninin Türkiye açısından olmazsa olmaz bir metin olduğunu ortaya koymak değildir. Bu yayının amacı: Küresel çevre sorunlarına karşı küresel hukuki düzenin tıkandığını ve hatta krize girdiğini göstermek, bu konuda yeni arayışları canlı tutmaktır. Daha önemlisi de bu küresel hukuk normlarının işlevsizleştirilmesinden bir çıkışın olup olmadığını tartışmaktır.